

УДК 811.1

Ануфрієва Н. Д., Дуброва Н. І.

ЄВРОЛЕКТ ЯК НОВА КАТЕГОРІЯ МОВИ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Статтю присвячено дослідженню проблем формування євролекту як нової категорії мови права Європейського Союзу.
Ключові слова: мова права Європейського Союзу, євролект.

Ануфриева Н. Д., Дуброва Н. И. Евролект как новая категория языка права Европейского Союза. – Статья.
Статья посвящена исследованию проблем формирования евролекта как новой категории языка права Европейского Союза.
Ключевые слова: язык права Европейского Союза, евролект.

Anufrieva N. D., Dubrova N. I. Eurolect as a new category of the European Union law language. – Article.
The article is devoted to the study of the problems of the formation of the eurolect as a new category of the language of law.
Key words: European Union legal language, eurolect.

Постановка проблеми. Шлях інтеграції до Європейського Союзу (далі – ЄС), на який вступила Україна, веде до того, що процес набирає вже не діалогічного, як раніше, а полілогічного статусу між іноземними й національними правовими інституціями. Шлях України до Європи та світового співтовариства передбачає зміни в правовотвірчій і правозастосовній діяльності та в мові права. Адже право та його структури створюються відповідно до мови, і мова права є не лише знаковою системою, а й невід’ємною частиною правової системи з її традиціями, особливостями розвитку та функціями. Європеїзація юридичних мов і юридичних понять, що відбувається за умов євроінтеграції, є феноменом сучасного європейського права. Новий напрям лінгвістичних досліджень та мовні новотвори (єврожаргон, євротекст, євромова, євролект) лише нещодавно визначили місце й значення юридичної мови ЄС. Хоча далеко не всім у ЄС подобається «нова євроговірка» (eurospeak). Про це ще в 90-ті рр. XX ст. писав бельгійський дослідник Р. Гофен [4, с. 75]. Сьогодні вчені все-таки схильні вважати євролект підсистемою в системі національної мови порівняно з мовою, яка обслуговує офіційне спілкування у сферах, пов’язаних з існуванням ЄС. Ця підмова має притаманну їй лексику, фразеологію, систему скорочень.

Ключовим для плану змісту євролекту є концепт СПІЛЬНІ ЦІННОСТІ, який виражається за допомогою терміна французького походження «acquis communautaire» (букв. «спільне надбання»), що з’явився після Маастрихтського договору 1992 р. та без перекладу був запозичений усіма мовами ЄС. Хоча варто зазначити, що такі прямі запозичення є винятковими, а трактування більшості термінів у певних контекстах може вимагати конкретизації [5, с. 211].

Український переклад термінології ЄС, як і переклад з однієї мови іншою всередині ЄС, демонструє переважно прийом повного й часткового калькування терміносполучень зі збереженням кількості компонентів. Часткове калькування спостерігаємо там, де один компонент перекладається дослівно, а інший запозичується з певною морфологічною адаптацією. Так виник український відповідник неологізму *subsidiarity* (фр. *subsidiarité*) – субсидіарність.

Під час перекладу українською мовою калькуються не лише складні європейські терміни, а й однослівні одиниці, якщо це дозволяє норма цільової мови. Євролект багатий на утворення з префіксоїдом *євро*, який фактично стає префіксом у численних неологізмах: *євробарометр*, *євробюрократ*, *євродолар*, *єврокомісія*, *єврокомісар*, *євролазер*, *євроменеджер*, *єврооблігації*, *європесиміст* тощо. Усі наведені українські відповідники з’явилися унаслідок калькування відповідних євролексем.

Термінологічні новотвори, які передають нові поняття в межах євролекту, формуються в різний спосіб. Є серед них семантичні, лексичні та синтагматичні неологізми. У групі семантичних неологізмів знаходимо старі лексеми, які набувають нових значень у результаті семантичного розширення (наприклад, *директива*, *рекомендація*, *регламент*, *стабілізатор*) або метафоризації. Цікавим є метафоричне використання кольоропозначень у складі синтагматичних неологізмів: *Біла книга*, *Зелена книга*, *Синя книга*, *зелена Європа*, *синя Європа*, *зелений паритет*, *зелений ключ корекції* тощо.

Проблеми формування євролекту пов’язані з тим, що критерії доступності й прозорості текстів ЄС вимагають дедалі більшої уніфікації національних термінологій, тобто збільшення в них прошарку спільних термінів на базі євролексем (євронімів), які збігаються як за формою, так і за змістом. Однак у кожній національній мові ЄС функціонують так звані гетеролексеми на позначення наднаціональних концептів. Саме вони викликають певні труднощі як під час перекладу офіційними мовами ЄС, так і у відтворенні іншими мовами, зокрема й українською [3, с. 144].

Формування євролекту як нової мовної сутності розпочалося у 50-і рр. XX ст. та було викликане новими інтеграційними процесами в Західній Європі, переважно економічного характеру. Переростання економічної інтеграції в політичну внаслідок перетворення Європейського Економічного Співтовариства (1957–1992 рр.) на Європейський Союз (з 1992 р.) вимагало розроблення нових концептів та уніфікації термінів задля порозуміння всередині нової спільноти. Ці процеси відбувались на тлі збереження національних мов і відмови від якоїсь однієї наднаціональної мови [6]. Тому феномен євролекту є наслідком процесів семантичної взаємодії мов на теренах Західної Європи, які зумовили утворення цієї нової інтернаціональної мовної сутності. Як починався цей процес? Чотири офіційні мови (французька, німецька, італійська та нідерландська) згодом поповнилися ще п’ятьма, а за сучасної ситуації ЄС охоплює 23 офіційні мови для 27 країн-членів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У теоретико-правовому напрямі наукові дослідження цього питання провели такі українські вчені, як В. Ватрас, С. Гусаров, Д. Коробейникова, Г. Проценко, Г. Стефанчук, А. Черданченко, Л. Шестопалова, а також зарубіжні дослідники Б. Гарнер, Л. Грагам, І. Райдот, Б. Раппапорт, Г. Стівенсон, В. Странк, М. Фельзенбург, А. Хазова, Д. Шварцц.

Мета статті – розкрити тенденції розвитку наднаціональної юридичної мови на прикладі євролекту як підсистеми національних мов Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Проблеми формування євролекту пов'язані з асиметрією планів вираження різних мов, а також із самим процесом творення текстів ЄС. Відомо, що ці тексти є своєрідними компромісами, які досягаються під час обговорення й доопрацювання оригіналу, створеного на основі конкретного національного законодавства, а отже, позначеного рисами мови та стилем цього законодавства [1, с. 92].

Євролект є прикладом розвитку наднаціонального юридичного письма, джерелами якого стали офіційні тексти з євроінтеграційної тематики за всю історію існування ЄС. Маастрихтський договір про ЄС (1992 р.) додав нову термінологію: *європейський центральний банк, громадянство ЄС, фонд структурної перебудови, фонд солідарності, acquis communautaire* [17]. Процес напрацювання нових наднаціональних концептів, що вимагають більш-менш однакових вербалізацій у мові ЄС, триває. Мовна політика ЄС має за основу концепцію багатомовності: усі мови країн – учасниць ЄС рівноправні, кожен громадянин ЄС має право ознайомитись із будь-яким документом ЄС чи отримати інформацію своєю рідною мовою. Мова законодавчих актів ЄС повинна бути максимально простою, зрозумілою, прозорою, не мати термінів і понять, які в будь-який спосіб можуть переплітатись із такими, що вже існують у національних терміносистемах юридичних мов країн – учасниць ЄС. Що ж стосується перекладу, то варто користуватись вимогою, визначеною терміном «KISS» (keep in short and simple – «дотримуватись короткого викладу й простоти») [4, с. 75]. На думку німецького дослідника В. Фогта, мову законодавчих актів ЄС можна порівняти із шаблоною англійською мовою, яка, на жаль, негативно впливає на мови всіх країн – учасниць ЄС, адже кількість запозичень з англійської надзвичайно висока.

З 70-х рр. XX ст. євролект стає об'єктом лексикографічної фіксації в тлумачних і двомовних словниках та глосаріях. Виходять друком перші тлумачні словники різними мовами: італійською (за авторства А. Свальді), французькою (Ф. Візіна), іспанською (Ж.П. Лопеса де Сіланеса) та англійською (С. Кремптона). Опубліковано «Французько-німецький словник», «Французько-англійський словник» та «Англо-французько-китайський словник базової лексики Єврокомісії». Вочевидь, на часі створення українського двомовного чи багатомовного словника євролекту, який міг би допомогти адаптації українського законодавства, а також підзаконних актів до норм ЄС з огляду на прагнення України вступити до цього об'єднання. Згідно з п. 1 ст. 51 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС сторони визнали, що «важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між Україною та Співтовариством є зближення існуючого й майбутнього законодавства України із законодавством Співтовариства. Україна має вжити заходи для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведене у відповідність до законодавства Співтовариства» [2].

Певна робота в цьому напрямі ведеться. Наразі створено чотиримовний (англійсько-німецько-французько-український) «Словник термінології Європейського Союзу», що став результатом термінологічної роботи проекту «Лабораторія наукового перекладу». Словник було створено в липні – грудні 2005 р. громадською організацією «Молодіжний гуманітарний центр» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» та сприяння Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Істотною рисою цього словника є його багатомовність. Сучасний Європейський Союз, що об'єднує 27 європейських країн, має 23 офіційні мови, кожна з яких відбиває частинку багатой і різномайтї культури ЄС. Термінологія ЄС, як уже було зазначено, не формувалася з огляду на єдину мову, часто вона була результатом не лише політичних, економічних і соціальних, а й лінгвістичних компромісів.

Із цієї причини в перекладі термінології ЄС неможливо уникнути компаративного підходу. Проте якщо аналіз ключових понять терміносистеми ЄС у кожній із 23 офіційних мов є завданням надмірним, то порівняння термінологічних версій, уживаних у трьох робочих мовах ЄС (англійській, французькій та німецькій) виявилось дуже корисним. Дуже часто саме порівняння різних мовних версій могло наштовхнути на те чи інше перекладацьке рішення.

Англійські, німецькі й французькі версії було взято з офіційних текстів Європейського Союзу: джерел первинного та вторинного права ЄС, офіційних багатомовних словників ЄС та офіційних прес-релізів інституцій ЄС. Оскільки більшість цих документів мають різномовні паралельні версії, робота над словником дала змогу використати справжній багатомовний потенціал термінології ЄС.

Євролект є прикладом розвитку наднаціональної юридичної мови, що відображає єдність концептуальних картин світу мовних співтовариств, які використовують її як підсистему національних мов у сферах компетенції Європейського Союзу.

Висновки. Таким чином, розгляд особливостей євролекту дав змогу зробити такі узагальнення:

- унаслідок економічної, політичної та культурної інтеграції різномовних спільнот у Західній Європі з'явилася штучно створена юридична письмова мова ЄС – євролект;

- євролект, не будучи окремою мовною системою й утворенням на базі однієї мови, репрезентує єдність плану змісту за умов множинності планів вираження;

- план змісту євролекту відбиває спільність концептуальних картин світу мовних спільнот, які використовують його як підсистему національних мов для спеціальних цілей спілкування у сферах компетенції Європейського Союзу;

- у плані вираження євролекту наявні як спільні одиниці, що є результатом еквівалентного взаємоперекладу й прямих запозичень, так і відмінні одиниці, які відбивають асиметрію планів вираження контактуючих мов.

Література

1. Бобрешов Е. Язык как фактор влияния на формирование права / Е. Бобрешов, Е. Яковенко // Право і лінгвістика : матер. міжнар. наук.-практ. конф. : у 2 ч. – Сімферополь : Доля, 2003. – С. 93–94.
2. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-III (зі змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 6 квітня 2000 р. № 1642-III) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/zakon/pro_inform.htm.
3. Луць Л. Сучасні правові системи світу : [навч. посібник] / Л. Луць. – Львів : Юридичний факультет ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 247 с.
4. Правове письмо : [навч. посібник] / [В. Ватрас, Д. Монастирський, В. Рогожа та ін.] ; за ред. Р. Стефанчука. – К. : Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 148 с.
5. Правнича лінгвістика : [навч. посібник] / [Г. Проценко, Л. Шестопалова, О. Прохоренко та ін.] ; за заг. ред. С. Гусарова. – К. : ПАЛІВОДА А.В., 2010. – 312 с.
6. Чередниченко О. Євролект: термінологія і переклад / О. Чередниченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.anvsu.org.ua/index.files/Articles/evrolect.htm>.